

CHỨNG MINH, LÀM RÕ HÀNH VI VI PHẠM QUY ĐỊNH VỀ BẢO VỆ ĐỘNG VẬT NGUY CẤP, QUÝ HIẾM QUY ĐỊNH TẠI ĐIỀU 244 BỘ LUẬT HÌNH SỰ NĂM 2015

LÊ XUÂN SANG*

Trong điều tra vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý hiếm, để làm rõ sự thật vụ án, Cơ quan điều tra cần chứng minh: Có hành vi phạm tội xảy ra hay không, hành vi đó được thực hiện như thế nào, thời gian, địa điểm và những tình tiết khác có liên quan; Xác định chủ thể thực hiện hành vi phạm tội; Mức độ chịu trách nhiệm hình sự, mức hình phạt và những tình tiết khác có ý nghĩa đối với việc giải quyết vụ án.

Từ khóa: Những vấn đề phải chứng minh; động vật nguy cấp, quý hiếm.

Ngày nhận bài: 03/7/2022; Biên tập xong: 14/7/2022; Duyệt đăng: 20/7/2022

In order to clarify the truth of the case when investigating a case of violation against regulations on management and protection of endangered, precious and rare wildlife, the Investigation agency needs to prove: Whether a crime has occurred and that behavior has been committed, time, place and other relevant circumstances; Identify the subject of the crime; The degree of criminal liability; The level of punishment and other circumstances that are meaningful to resolve the case.

Keywords: Issues to be proved; endangered, precious and rare wildlife.

1. Đặt vấn đề

Hoạt động tố tụng hình sự được thực hiện qua nhiều giai đoạn, trong các giai đoạn tố tụng khác nhau thì trách nhiệm chứng minh thuộc về những cơ quan khác nhau. Đối với giai đoạn khởi tố vụ án hình sự và điều tra vụ án hình sự thì trách nhiệm chứng minh thuộc về cơ quan có thẩm quyền như: Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát, Cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra. Vì vậy, Điều 15 Bộ luật Tố tụng hình sự (BLTTHS) năm 2015 quy định:

“Trách nhiệm chứng minh tội phạm thuộc về cơ quan có thẩm quyền tiến hành tố tụng. Người bị buộc tội có quyền nhưng không buộc phải chứng minh là mình vô tội. Trong phạm vi nhiệm vụ, quyền hạn của mình, cơ quan có thẩm quyền tiến hành tố tụng phải áp dụng các biện pháp hợp pháp để xác định sự thật của vụ án một cách khách quan, toàn diện và đầy đủ, làm rõ chứng cứ xác định có tội và chứng cứ xác định vô tội, tình tiết tăng nặng và tình tiết giảm nhẹ trách nhiệm hình sự của người bị buộc tội”.

Từ quy định trên có thể thấy, người bị buộc tội có quyền đưa ra các chứng cứ, yêu cầu để bào chữa. Tuy nhiên, các cơ quan có thẩm quyền tiến hành tố tụng không được bắt buộc người bị buộc tội chứng minh về sự vô tội khi họ đưa ra ý kiến họ không phạm tội. Không được lấy việc người bị buộc tội không chứng minh được họ vô tội để buộc tội họ mà phải sử dụng các chứng cứ

buộc tội theo đúng quy định của pháp luật. Để đảm bảo thống nhất trong việc áp dụng pháp luật, tránh tình trạng tùy tiện đề ra yêu cầu làm rõ vụ án dẫn đến việc giải quyết vụ án bị kéo dài hoặc ngược lại, nhận thức vụ án một cách phiến diện, đều có thể gây thiệt hại cho lợi ích của Nhà nước, quyền và lợi ích hợp pháp của công dân. Đồng thời, để hạn chế sai sót, Cơ quan tiến hành tố tụng phải tuân thủ nghiêm các quy định của BLTTHS, trong quá trình chứng minh, làm rõ hành vi phạm tội phải được thực hiện theo quy định tại Điều 85 BLTTHS năm 2015.

2. Những vấn đề phải chứng minh trong vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm

Thứ nhất, cần phải chứng minh có hành vi phạm tội xảy ra hay không, thời gian, địa điểm và những tình tiết khác của hành vi phạm tội

Đối với vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm, để chứng minh được có hành vi phạm tội có xảy ra hay không, cơ quan tiến hành tố tụng cần phải căn cứ vào thực tế khách quan tại hiện trường. Trước hết, từ hiện trường vụ án, cần phải xác định được các dấu vết như: Dấu vết máu, da, lông, răng, sừng, cá thể hoặc bộ phận cơ thể của động vật... để tiến hành thu giữ, kiểm tra, đánh giá vật chứng và tiến hành trưng cầu giám định. Kết luận

* Khoa Luật, Học viện Cảnh sát nhân dân

giám định loài động vật là cơ sở pháp lý đặc biệt quan trọng để chứng minh có tội hay không có tội. Đồng thời, thông qua kết quả giám định và các thông tin thu thập được tại hiện trường, cơ quan tiến hành tố tụng có thể xác định được thời gian xảy ra vụ án. Tất cả những thông tin về vụ việc cần phải được xác minh và thu thập theo đúng trình tự và quy định của pháp luật.

Thứ hai, xác định chủ thể thực hiện hành vi phạm tội

Theo quy định tại Điều 244 Bộ luật Hình sự (BLHS) năm 2015, chủ thể thực hiện hành vi vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm có thể là cá nhân hoặc pháp nhân thương mại. Do đó, những vấn đề phải chứng minh trong quá trình điều tra vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm do cá nhân hoặc pháp nhân thương mại thực hiện sẽ có những điểm khác biệt.

+ Trường hợp tội phạm do cá nhân thực hiện

Cơ quan tiến hành hoạt động tố tụng cần phải xác định ai là người thực hiện hành vi, độ tuổi, năng lực trách nhiệm hình sự, thực hiện hành vi với hình thức lỗi nào, đặc điểm về nhân thân của người phạm tội, những tình tiết tăng nặng hoặc giảm nhẹ trách nhiệm hình sự, miễn trách nhiệm hình sự, miễn hình phạt... đối với cá nhân đó.

Đặc biệt, đối với những trường hợp cá nhân thực hiện hành vi phạm tội là người dưới 18 tuổi, ngoài việc phải chứng minh làm rõ những vấn đề trên, cơ quan tiến hành tố tụng phải làm rõ một số vấn đề khác được quy định tại Điều 416 BLTTHS năm 2015 bao gồm: Tuổi, mức độ phát triển về thể chất và tinh thần, mức độ nhận thức về hành vi phạm tội của người dưới 18 tuổi; Điều kiện sinh sống và giáo dục; Có hay không có người đủ 18 tuổi trở lên xúi giục; Nguyên nhân, điều kiện, hoàn cảnh phạm tội.

+ Trường hợp tội phạm do pháp nhân thương mại thực hiện

Theo quy định tại Điều 74 Bộ luật Dân sự (BLDS) năm 2015, một tổ chức được công nhận là pháp nhân khi có đủ các điều kiện sau đây: Được thành lập theo quy định, luật khác có liên quan; Có cơ cấu tổ chức theo quy định; Có tài sản độc lập với cá nhân, pháp nhân khác và tự chịu trách nhiệm bằng tài sản của mình; Nhân danh mình tham gia quan hệ pháp luật một cách độc lập. Đồng thời, Điều 75 BLDS năm 2015 quy định: Pháp nhân thương mại là pháp nhân có mục tiêu chính là tìm kiếm lợi nhuận và lợi nhuận được chia cho các thành viên; Pháp

nhân thương mại bao gồm doanh nghiệp và các tổ chức kinh tế khác.

Pháp nhân thương mại chỉ phải chịu trách nhiệm hình sự khi có đủ các điều kiện: Hành vi phạm tội được thực hiện nhân danh pháp nhân thương mại; Hành vi phạm tội được thực hiện vì lợi ích của pháp nhân thương mại; Hành vi phạm tội được thực hiện có sự chỉ đạo, điều hành hoặc chấp thuận của pháp nhân thương mại; Chưa hết thời hiệu truy cứu trách nhiệm hình sự. Việc pháp nhân thương mại chịu trách nhiệm hình sự không loại trừ trách nhiệm hình sự của cá nhân (Điều 75 BLHS năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2017).

Để điều tra, làm rõ vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm do pháp nhân thương mại thực hiện, ngoài việc căn cứ vào những quy định chung nêu trên, theo quy định tại Điều 441 BLTTHS năm 2015, Cơ quan điều tra phải chứng minh những vấn đề sau: Có hành vi phạm tội xảy ra hay không, thời gian, địa điểm và những tình tiết khác của hành vi phạm tội thuộc trách nhiệm hình sự của pháp nhân theo quy định của BLHS; Tính chất và mức độ thiệt hại do hành vi phạm tội của pháp nhân gây ra; Những tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng trách nhiệm hình sự và tình tiết khác liên quan đến miễn hình phạt; Nguyên nhân và điều kiện phạm tội. Cơ quan tiến hành tố tụng phải thu thập được các tài liệu như: Kế hoạch kinh doanh, báo cáo tài chính, các hóa đơn, chứng từ, phiếu nhập kho, phiếu xuất kho... liên quan đến hoạt động kinh doanh, buôn bán, nuôi nhốt, giết mổ hoặc xuất - nhập khẩu động vật nguy cấp, quý, hiếm của pháp nhân đó. Những tài liệu này là căn cứ quan trọng để xác định pháp nhân thương mại có thực hiện hành vi phạm tội hay không, đồng thời xác định được lỗi của pháp nhân và của từng cá nhân có liên quan. Từ đó chứng minh được sự thật của vụ án, không bỏ lọt tội phạm và không làm oan người vô tội.

Thứ ba, những vấn đề phải chứng minh nhằm xác định mức độ chịu trách nhiệm hình sự, mức hình phạt

Để xác định chính xác mức độ chịu trách nhiệm hình sự, mức hình phạt cần áp dụng đối với chủ thể thực hiện tội phạm (cá nhân hoặc pháp nhân thương mại), cơ quan tiến hành hoạt động tố tụng hình sự cần phải chứng minh, làm rõ những tình tiết định khung hình phạt, những tình tiết tăng nặng hoặc giảm nhẹ trách nhiệm hình sự, các căn cứ để miễn trách nhiệm hình

sự, miễn hình phạt đối với chủ thể thực hiện hành vi phạm tội đó.

Ví dụ: Trường hợp pháp nhân thương mại phạm tội vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm tại Điều 244 BLHS năm 2015. Để xác định được khung hình phạt, cơ quan tiến hành tố tụng hình sự cần chứng minh pháp nhân thương mại đó đã thực hiện một trong các hành vi như: Nuôi, nhốt, buôn bán, vận chuyển... trái phép bao nhiêu cá thể, bộ phận cơ thể hoặc sản phẩm của các loài động vật nguy cấp, quý, hiếm; đối với ngà voi, sừng tê giác cần phải xác định được khối lượng một cách chính xác, từ đó mới có thể xác định được khung hình phạt.

Thứ tư, những tình tiết khác có ý nghĩa đối với việc giải quyết vụ án

Trong quá trình tiến hành điều tra vụ án hình sự nói chung và vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm nói riêng, ngoài việc chứng minh các tình tiết định tội, định khung hình phạt, cơ quan tiến hành tố tụng cần phải làm rõ một số tình tiết khác có liên quan đến vụ án như: Mối quan hệ giữa người làm chứng với bị can, bị cáo; mức độ nhận thức về hành vi phạm tội; nguyên nhân, điều kiện của tội phạm... để có góc nhìn bao quát, khách quan, toàn diện về vụ án. Từ đó áp dụng các biện pháp điều tra, các biện pháp ngăn chặn phù hợp với thực tiễn và đạt hiệu quả cao.

3. Một số giải pháp nâng cao hiệu quả công tác điều tra, chứng minh, làm rõ vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm

Thứ nhất, cơ quan tiến hành tố tụng phải phối hợp chặt chẽ với các cơ quan giám định sinh học để nhanh chóng xác định loài động vật, từ đó chứng minh được hành vi phạm tội của các đối tượng nghi vấn

Trong đó, các cơ quan có thẩm quyền cần chủ động đề xuất xây dựng quy chế phối hợp, nhằm rút ngắn thời gian giám định, đảm bảo yêu cầu nghiệp vụ trong điều tra, chứng minh, làm rõ vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm. Quy chế phối hợp cần cụ thể các nội dung phối hợp như: Trao đổi thông tin, tài liệu; chuyển giao mẫu vật cần giám định; xây dựng quy trình bảo quản vật chứng, quy trình lấy mẫu vật để gửi cơ quan giám định, quy trình bảo quản mẫu vật... Nội dung quy trình cần quy định rõ phương pháp lấy mẫu, khối lượng mẫu vật, số lượng mẫu vật cần lấy, phương pháp bảo quản mẫu vật lấy

từ vật chứng của vụ án... nhằm đảm bảo tính khách quan, khoa học, đúng theo trình tự, thủ tục tố tụng hình sự.

Thứ hai, tổ chức triển khai hiệu quả các hoạt động khám xét, thu giữ, bảo quản và xử lý vật chứng nhằm điều tra, chứng minh, làm rõ vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm

Cơ quan tiến hành tố tụng cần triển khai hoạt động khám xét trong vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm theo quy định của pháp luật. Khi tiến hành khám xét, cơ quan có thẩm quyền cần xác định rõ căn cứ để tiến hành khám xét, thẩm quyền khám xét, phạm vi khám xét, đối tượng khám xét... theo quy định của pháp luật. Trong quá trình tiến hành khám xét, cần kết hợp chặt chẽ giữa việc xét hỏi, quan sát thái độ của người bị khám xét, và nhân thân của họ với việc áp dụng các phương pháp khám xét phù hợp với từng đồ vật cụ thể. Sau khi tiến hành khám xét, cơ quan tiến hành tố tụng cần nhanh chóng triển khai hoạt động thu giữ, bảo quản và xử lý vật chứng của vụ án vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm.

Đối với vật chứng của vụ án là cá thể động vật đã chết, bộ phận cơ thể của động vật hoặc sản phẩm từ động vật cần nhanh chóng niêm phong, bảo quản theo đúng quy định của luật tố tụng hình sự. Đối với vật chứng của vụ án là cá thể động vật còn sống, cần liên hệ với các tổ chức cứu hộ động vật để tiến hành các thủ tục cần thiết, bàn giao cho cơ quan có thẩm quyền để thả về tự nhiên theo quy định. Vật chứng của vụ án phải được kiểm đếm một cách khách quan, chính xác, các thông tin về vật chứng của vụ án phải được mô tả chi tiết vào biên bản thu giữ vật chứng để làm căn cứ chứng minh hành vi phạm tội và xác định khung hình phạt.

Thứ ba, các cơ quan tiến hành tố tụng cần chủ động nghiên cứu, tích cực tham mưu cho các cơ quan có thẩm quyền trong xây dựng, hoàn thiện một số quy định của pháp luật về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm, tạo hành lang pháp lý để triển khai các hoạt động điều tra, làm rõ hành vi vi phạm quy định về bảo vệ động vật nguy cấp, quý, hiếm./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017);
2. Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015;
3. Bộ luật Dân sự năm 2015.